

'साहित्य निखळ कला न्हय तें जिविता कडेन जोडिल्लें आशता'

पयली कविता तुमी केन्नाशी बरयल्ली?

- हावें पयलीच कविता बरयली ती म्हजे भयणी खातीर.
तेन्ना हांव तेरा-चवदा वर्सांचो आसून. भयण आशिल्ली
दोन-एक वर्सांची.

- ती कविता याद आसा?

- हय. सायवेऱ्यां मुखार 'तिशें' म्हूण आमचें भाट आसा. थंय
आमी भुरग्यांनी एक ल्हानशें घर बांदिल्लें. तातूंत म्हजी धाकली
भयण आनी कुत्रो आशिल्लीं.

- ताचें नांव?

- लट्टू. भयण भितर येताली, भायर येताली. आयदनां
हाडटाली... ताचे वयल्यान एक कविता घडली आपशींच.

अशी- बाय शाणें गुणाचें

भायलीं आयदनां भितर करता

लट्ट आपलो घोव म्हणटा

ताची पितळी ताका जाय

दुसऱ्यान घेतल्यार मरता मांय

- ही कविता म्हूण तुमकां तेन्नाच कळिल्लें?

- ना. पूण हांव कविता वाचतालों. म्हजी आवय कविता
म्हणटाली. तिका कॉलेजांतले शिक्षण नाशिल्लें. पूण मराठी वाचून
खूब आशिल्लें.

- दांत्यार बसून होंवयो बी म्हणटाली?

- ती कविता करताली. तिणें कविता खूब बरयल्यात. तिचो
बापूय कवी आशिल्लो.

- नांव कितें ताचें?

- राघू वागळो. पणजे महालक्ष्मी देवळा म्हऱ्यांत, आज
केपणाचें घर आसा थंयच ताचें घर आशिल्लें. तें म्हजें आजोळ.
थंयच म्हजो जल्म जाला. तें आंगणाचें घर आशिल्लें. तेन्ना ते
सगळे - शांबाराव एक जांवय आनी म्हजो बापूय एक जांवय,
शांबारावाच्या मांवाक चलो नाशिल्लो - सगळे ते घर. जांवयच
कशे मावोड्या येवन बी रावताले. मागीर सगळे मुंबय गेले...

- बापायच्या जाणटेल्यां वटेन साहित्याचें येरांस बी?

- बापायचे वटेन कांय ना.

- कविताच अशें न्हय, गदय...

- ना. ना. बापायचे वटेन कांय नाशिल्लें.

- पयले कविते उपरांत तुमी कविता केन्ना बरोवंक लागले?

आपली कविता छापून येवची अशें तुमकां केन्नाच्यान दिसलें?

- कविता हांवें खूब बरयल्ल्यो. मराठी-कोंकणी भेद असो
नाशिल्लोच. जें येतालें तें बरयतालों. मागीर मराठी वाचून ते प्रमाण
कविता बरोवंक लागलों.

- अनुकरण?

- हय. अनुकरणूच चडशें आशिल्लें.

- तेन्ना आनीक कितें वाचताले? आर्या बी-

- ना. ना. आमचे आदर्श माधव ज्युलियन, कवी गिरीश.
तांबे...

- तेन्नाय तुमचो फ्रँच आनी पुर्तुगेज साहित्या कडेन संबंद
आशिल्लो?

- तेन्ना फ्रँच सेकंड लॅंग्वेज. अभ्यासा पुरतोच संबंद. पूण
म्हजो सगळ्या भासां कडेन संबंद आशिल्लो. बापाय कडेन
कितलींशीं पुस्तकां आसतालीं सगळ्यां भासांतली. पुर्तुगेज हांव
वाचतालों. सगळ्या विश्वकवी, विश्वसाहित्यकारांचें बरें बरें साहित्य
हांवें वाचलां, पुर्तुगेजां तेंपार पुर्तुगेजींतल्यान. मागीर
इंग्लीशींतल्यान तांतूत फ्रँचय आसताली. कविता मोवाळ जावपाक
फ्रँच, पुर्तुगेज साहित्याचो हात आसा. तांचो संबंद तसो सांगप
कठीण. नातें कित्याचेंय सांगप कठीण. आज कितें जाता तें
समजना, न्हय... मनीस खाता तेन्ना कित्याचें रगत जाता, कित्याचें
जायना हें सांगपाक कठीण.

- होच प्रस्न दुसरे पददतीन विचारांत, शंकर रामाणी
म्हणटात, तांकां कविता येता. बाकीबाब म्हणटाले, तांकां सपनांत
वळी बी दिसताल्यो. साक्षात्कार, दिश्टावो तांकां जातालो. अशें
कितेंय तुमकां जाता काय कितें? बाकीबाब कविते संदर्भांत
उलयतना एक अदभुतताय ताचे फाटल्यान हाडटाले. अशें तुमकां
केन्ना दिसलां?

- कवितेचे तरेतरेचे पांवडे आसतात. एक कविता तूं पाडटा.
गणपती करुंक चित्रकाराक सांगलें जाल्यार खंयच्याय कारणा
खातीर - पयशां खातीर, वा किती खातीर-ती मूर्त तो करुन
दिता न्हय? शिल्पकाराक सांगलें, पुतळो कर म्हूण, तो करताच
न्हय? पूण तुमी सांगलें म्हूण वा तुमी पयशे दिले म्हूण तो कमी वा
उणो कलाकार जायना. वाड्मयीन महानता, कलात्मकता जी एक
इटालियन बरोवपी म्हणटा ते भशेन, the reader is interested in
the end product. लेखक पयशां खातीर, किती खातीर वा बायलेन

सांगलें म्हण बरयता हाका म्हत्व ना. निमाणो जो प्रॉडक्ट आसता तो म्हत्वाचो. सुरवात जरी भायल्यान आसली, इंपल्स जरी भायल्यान आसलो, तरी, तूं खरोच कलाकार आसलो जाल्यार तातूंत घुसपत वता... कविते बाबतींत वा गद्य साहित्याचेय बाबतींत हेंच घडटा. खुबश्यो कविता हांवें पाडल्यात. आमचीं पाठ्यपुस्तकां तयार जातालीं. भुरग्यां खातीर अमक्यो कविता जायच आसताल्यो. त्यो हांवें पाडल्यात. 'हडवो ताल्ल बेबो' ही कविता लोकांक आवडटा. ती पाडिल्ली कविता. 'बुकलो बसला तबलें घेवन हुंदरान धल्ल्या झांज' हीय पाडल्या.

- म्हळ्यार तुमचीं 'बालगीतां' सगळीं पाडिल्लींच तर?

- सगळीं न्हय. कोंकणीचीं पाठ्यपुस्तकां तयार जावंक जाय आशिल्लीं. कोंकणीचें मिशन म्हण हांवें तातूंत बरयलां. बरयतां बरयतां तातूंत तूं गुल्ल जाता आनी मागीर एकाद्री कविता बरी जाता. म्हणटकच, सदांच 'वयल्यान' कविता येतली अशें नासता. एकाद्री ती येता. वयल्यान कविता येता आनी कितें तरी रुजता आनी तुका नकळटां तूं कविता बरयता, अशेंय घडटा. पूण सगळ्याच कवींचे बाबतींत सदांच अशें घडटा अशें मात म्हाका दिसना. पयलीं कवितेची एक वळ उत्स्फूर्त येता 'तेथे कर माझे जुळती'. मागीर दुसऱ्यो तुका पाडच्यो पडटात. केन्ना केन्ना अशें घडटा - एकाद्री कविता उत्स्फूर्त येता. पूण तुका ती ल्हान दिसता. मागीर, तूं ती व्हड करता. कवी परस तूं कारागीर चड जाता. तातूंत वायट मानपाचें कांय कारण ना. कित्याक, काव्य म्हळ्यार शेकीं कारागिरीच. शिल्प एक कारागिरी, कदेल तयार करप हीय कारागिरीच! बरो कदेलकार बरें कदेल करतलो. तुका कविता कशी स्फुरली हो प्रस्न गौण, आनी फुडल्या वाचका खातीर तर सामको गौण. पूण जे वाचक कवीक वळखतात तांकां कुतुहल जाता की बाबा तुवें ती कशी बरयली? इतलेंच.

- व्हडली स्फूर्त आयली तरी कवी निमाणें जें कितें बरयता ती कारागिरीच?

- पूण ज्या कवींत कुशलताय ना - जो तितलो सो व्हडलो कारागीर न्हय, जाका तितली प्रतिभा ना, ताका व्हडली स्फूर्त आयली तरी तो निमाणें बरयता तें उण्या दर्जाचेंच जातलें. बऱ्या कारागिरान पयशां खातीर वा कितीं खातीर बरयलें तरी तो बरो कलाकार आशिल्ल्या कारणान तो जें कितें करता तें बरें जाता... सदांच जाता अशें ना, आं....

- तुमचो बापूय लक्ष्मणराव सरदेसाय एक नामनेचो मराठी कथाकार, तुमचो धाकलो भाव शशी पसून मराठींतलो एक बरो

बरोवपी. अशें आसून तुमीच कोंकणींतल्यान बरोवपाक कित्याक मुखार सरले?

- पयलीं हांवें मराठींत खूब बरयलां. मराठींत म्हज्यो शंबर एक कविता आसात, तेन्ना वातावरण अशें आशिल्लें की, हिंदूनी मराठी बरोवची आनी कोंकणी उलोवची अशे दोन दोन विभाग आशिल्ले.

- तेन्ना म्हळ्या वीस - चाळीस वर्सां पयलीं?

- हय. ज्या वेळार बाकीबाब, कारे, ल. सरदेसाय,

सुखठणकार बरयताले तेन्ना हिंदू समाजांत वातावरण अशें आशिल्लें. मराठी शिकपाची भास. बरोवपाची भास. हिशेब पसून बरयतना 'गूळ' बरोवंक जाय 'गोड' न्हय, अशें आशिल्लें.

- म्हाका अशें विचारपाचें आसलें, तुमी जीं नांवां घेतल्यांत तांकां व्यावहारीक यश मेळ्ळें. कोणाचे सिनेमा जाले, कोणाक खंय खंय प्रायजां मेळ्ळीं हे तुमकां आकर्शीत करूंक पावलें ना?

- तें सांगता... त्या वेळार कितें आशिल्लें, हिंदू समाज आनी ख्रिस्ती समाजा भितर झगडीं नाशिल्लीं तरी दोनय समाज समांतर चलताले. ते एकामेकांत भरसून नाशिल्ले. लक्ष्मणराव बरयतालो तेन्ना ताचे मुखार पुणे-मुंबयचे वाचक आसताले. फकत गोंयकार वाचक नासताले. गोंयकार हिंदू वाचक आसताले ते खंयचे? मराठी शिकिल्ले ब्राह्मण. हो जातीयवाद न्हय आं. त्या वेळार जे शिकिल्ले - बुद्धीवादी वा बुद्धीजिवी आशिल्ले - तांचे खातीर तो बरयतालो. लक्ष्मणराव पेद्रू फेर्नादिसा खातीर बरय नासलो. 'कल्पवृक्षाच्या छायेत' बरयतना ताचे मुखार मराठी वाचतात बरयतात, जांकां साहित्यीक जाण आसा असले गोंयकार आसताले. ते भायर, ही कथा माडखोलकरान वाचल्यार तांकां कितें दिसतलें, खांडेकरान वाचल्यार तांकां कितें दिसतलें हेय मनांत आसतालें.

- म्हणजे आदर्श 'ते' आसले.

- म्हणटकच तांचें बरोवपूय अशें जालें.

आमचें कोंकणी बरोवप पळय. तांकां समजुचें

म्हणून ते मुशींत तें आपशीं पडलें. आतां म्हजें कितें जालां पळे. मुंबय आसतना हांव मराठींत बरयतालों.

- खंयच्या नेमाळ्यांनी?

- म्हजी पयली कविता 'मनोहरांत' आयल्या. १९५० त सुमार.

'पॉलिशवाला' म्हणून. हांव तेन्ना निकतों एम.ए. जाल्लों. लॅक्चरर म्हणून लागिल्लों.

- खंय?

सुरवात
भायल्यान
कविता येतली अशें
नासता. एकाद्री
कविता बरी जाता.
म्हणटकच, सदांच
'वयल्यान' कविता
येतली अशें नासता.
एकाद्री ती येता.
वयल्यान कविता
येता आनी कितें
तरी रुजता आनी
तुका नकळटां तूं
कविता बरयता,
अशेंय घडटा. पूण
सगळ्याच कवींचे
बाबतींत सदांच
अशें घडटा अशें
मात म्हाका दिसना.
पयलीं कवितेची
एक वळ उत्स्फूर्त
येता 'तेथे कर
माझे जुळती'.
मागीर दुसऱ्यो
तुका पाडच्यो
पडटात. केन्ना
केन्ना अशें
घडटा - एकाद्री
कविता उत्स्फूर्त
येता. पूण तुका
ती ल्हान दिसता.
मागीर, तूं ती
व्हड करता. कवी
परस तूं कारागीर
चड जाता. तातूंत
वायट मानपाचें
कांय कारण ना.
कित्याक, काव्य
म्हळ्यार शेकीं
कारागिरीच. शिल्प
एक कारागिरी,
कदेल तयार करप
हीय कारागिरीच!
बरो कदेलकार
बरें कदेल करतलो.
तुका कविता
कशी स्फुरली
हो प्रस्न गौण,
आनी फुडल्या
वाचका खातीर
तर सामको गौण.
पूण जे वाचक
कवीक वळखतात
तांकां कुतुहल
जाता की बाबा
तुवें ती कशी
बरयली? इतलेंच.

- विल्सन कॉलेजींत. हांव क्लासांत गेलो तेन्ना सगळ्यो चलयो म्हाका 'पॉलिशवाला आला, पॉलिशवाला आला' म्हणपाक लागल्यो. कित्याक, म्हाका समजलें ना. हांवें धाडपाक धाडिल्ली कविता. लक्ष्मणरावांचो चलो म्हूण धाडूंक नासली. प्रा. मनोहर सरदेसाय म्हूण धाडिल्ली. ती छापून आयिल्ली म्हूण हांव नकळच आशिल्लो. घरा वचून पळयल्यार 'मनोहरा'चो अंक आयिल्लो... मागीर हांव धाडूंक लागलो 'किलोस्कराक'

- म्हळ्यार, म्हडल्या नेमाळ्यांक?

- मामीर, 'अभिरुची'त हांवें बरयलां.

- बाबुराव चित्रेची 'अभिरुची'?

- हय तो आजून याद काडटा. मागीर शिब्रयाचें 'दीपगृह' म्हणून आशिल्लें.

- 'प्रदीपा' पयलीं?

- हय. ताका मराठी कथाय बरयल्यात, कविताय दिल्यात. 'हंसा'त म्हज्यो कविता आयल्यात.

- अंतरकरांलें 'हंस'?

- हय. 'सत्यकथें'त म्हजे लेख आयल्यात. व्हिक्टर ह्यूगोचेर १९९० त. मागीर अत्रेंच्या 'नवयुगां'त. मागीर 'लोकसतां'त .... अश्यो वीस-तीस कथा आनी कितल्योश्यो मराठी कविता तेदेवेळार आयल्यात.

- तरीय तुमी-

- तरी म्हणून प्रस्न ना. कळ्ळें तुका? १९४२ त हांव सांगली गेलो इंजिनियर जावपा खातीर विलिंग्डन कॉलेजींत.

- तुमी सायन्स घेतिल्ली?

- हय, पयलीं घेतिल्ली. १९४२ त 'भारत छोडो' चळवळी वेळार थंय कवी गिरीशा कडेन लागींचो संबंद आयलो. कवी गिरीश तेन्ना थंय लागींच रावताले. तांचे कडेन म्हजें उलोवप जातालें आनी हांव मराठी बरयतालेंच. पूण मागीर 'भारत छोडो' बरोबरच 'विलिंग्डन छोडो' करचें पडलें. गोंयां आयलीं. गोंयांतूय चळवळीचें वारें पाविल्लें. ज्या फुडाऱ्यांक ब्रिटीश भारतांत रावूंक मेळनाशिल्लें ते गोंयां येताले. तांतल्या कांय जाणांनी आमच्या भुरग्यांचो झूप केल्लो. आनी आमी 'गोमंतक सेवा संघ' म्हूण मंडळ काडिल्लें. ताचो चिटणीस हांव आनी अध्यक्ष विश्वनाथ लवंदो. आमी मडगांवां राजेंद्र प्रसाद स्टेडियमाचेर कवायती करताले. थंय आमचे मदीं क्रिस्तांवय येवंक लागले. म्हणटकच थंय मराठी चलना जाली. आनी आमची भास ल्हवू ल्हवू कोंकणी जाली. त्याच वेळार हांवें शणै गोंयबाबांचें 'कोंकणी भाशेचें जैत' वाचलें. त्याच वेळार 'स्वाती' कार विष्णू नायक मेळ्ळो. तो धारवाडा शिकतालो. जेन्ना एक गोंयकार गोंया भायर वता आनी थंय जर कोणूय ताका ताचे भाशे खातीर हिणसायता तर तो मराठीवादी आसल्यारूय ताका दिसता, अशें आसा जाल्यार हांव कोंकणीचो. अशेच तरेन विष्णू नायक आनी हांव, आनी आनीक दोन तीग जाण एकठांय जाले, जांणी शणै गोंयबाब वाचिल्लो. आनी आमी अशें थारायलें कोंकणी बरोवया. शणै गोंयबाबान बरयल्या तशी - मराठीक विरोध म्हूण न्हय आं - त्या वेळार - १९४२ त मडगांवांत ७/८ हस्तलिखितां येतालीं.

वसंत कान्याचें 'जीवन कला' म्हूण येतालें त्या सगळ्यांनी हांव मराठी कविता, मराठी गद्य लेख बी बरयतालो. इतल्यांत हांवें 'नबत' म्हूण एक हाताळें काडलें. कोंकणींत. आनी ऑफिसाचें नांव 'चौघुडो' दवरलें. विष्णू नायक, प्रभाकर बोरकार जाणा तूं?

- प्रभाकर बोरकार म्हळ्यार बोरकार प्रिंटर्स आसा तें?

- हय. तो तें बरोवन काडटालो, ताचें अक्षर सुंदर आसलें, संपादक हांव. तो उपसंपादक. कोणें चार आणे, दोन आणे अशें करून आमी तें हाताळें काडटाले. ताचे २/३ इश्यू आयले आनी त्याच वेळार आमकां दिसलें, सगळ्या गोंयकारांक जर कितें सांगूंक जाय जाल्यार तें कोंकणीतल्यान सांगूंक जाय म्हूण.

- आनी. ही हातबरपां तुमी लोकांक सक्थुलेट कशे करतालें?

- हय. सक्थुलेट करताले. कोंकणी हाताळें मडगांवांत आशिल्लें. मराठीतल्यान ८/१० आनीक आशिल्लीं.

- म्हजो बापुयूय अंक काडटालो.

- म्हजें कितें जातालें, लक्ष्मणरावाचो चलो आशिल्ल्यान म्हाका एक नुकसान जालें. तें अशें - ताचे कडेन सगळीं हस्तलिखितां तपासूंक येतालीं आनी कवितेक बक्षीस बी दिवचें आसतालें तेन्ना तो कविता वेंचून काडटालो. म्हजीय कविता आसताली. लक्ष्मणराव म्हाका सांगतालो, पळय, तुगेले कवितेक पयलें इनाम फावो. पूण तूं म्हगेलो चलो जाल्ल्या कारणान म्हाका दिवंक मेळना.

- म्हळ्यार तुमचेर अन्याय!

- हय. मागीर हांव मुंबय गेलो तेन्ना आमचे गोंयकार जे विल्सन कॉलेजांत गेले -

- कोण कोण?

- डॉ. काशिनाथ महाले, विजय विर्जिनकार, पापांव विर्जिनकाराची चली. सदाशिव साळकार, तो पुणे युनिव्हर्सिटींत शिकयता, प्रोफेसोर आसा. कन्हैया सावर्डेकार म्हूण आशिल्लो. अशे धा-बारा जाण. गोंयकारांचो झूप तेन्ना स्ट्रॉंग आशिल्लो.

- तुमचें उलोवप सगळें कोंकणीतल्यान चलतालें? उलोवपच न्हय, चिटयो, पत्रां पसून?

- हय. विल्सन कॉलेजांत हांवें पयलें कोंकणी मंडळ स्थापन केलें. 'मराठी साहित्य मंडळ' तशें 'कोंकणी साहित्य मंडळ' थंय खुबशे गोंयकार, कारवारकार, मंगळूरकार आसताले. आमी कार्यावळी करप, पिकनिकी करप.

- तुमी बरोवपाक सुरवात केली तेन्ना बाकीबाबा भशेन कितें अकल्पित - मागरिंत सारकी - घटना घडिल्ली की, म्हाका जें कितें बरोवपाचें आसा तें हांव कोंकणीतल्यान बरयतालें - अशें?

- ना.ना. कोंकणीतल्यानूच बरयतलों बी अशें कांय नाशिल्लें.

- पूण तुमचे बरोबर कोंकणी आनीक कोण बरयताले?

- लक्ष्मण पैन आपलें पयलें कार्टून म्हाका 'नबती'त घालूंक दिल्लें. पांडुरंग सांबान्यान तातूंत बरयलां. वामन राधाकृष्णट, प्रभाकर बोरकारान बरयलां. आनिकूय जायत्या जाणांनी बरयलां, म्हाका याद जायना.

- आयज मेरेन तुमी कितल्यो कविता बरयल्यात? एक सादो

प्रश्न अंदाज घेवपा खातीर. भुरग्यांच्योय धरून?

- कविता, सगळ्या तरांच्यो?
- सगळ्यो पदां बी धरून ५०० वयर जातल्यो.
- कवितां झेले खंयचे खंयचे?
- पयलो 'आयज रे धोलार पडली बडी'.
- 'जय पुण्य भू जय भारता'...
- आयज रे धोलार पडली बडी' चें 'कंसवध' नाटक जाल्लें.

तें स्टेज केल्लें. ललिता होनावरान (खांडेपारकारान) चाली दिल्यो. केसरी कॉलेजींत केल्लें आनी त्याच दिसा पुस्तक छापिल्लें आनी त्या प्रयोगाकच विकिल्लें.

- प्रकाशनाचो दबाजो जालो तर!
- बरो जाल्लो. तांतुंतलें वांटपी चली म्हळ्यार विजय विर्जिनकार. तें रेडिओचेर आयलें. दुसरो झेलो 'गोंयां तुज्या मोगाखातीर'. ताचे पयलीं बाकीबाबांचो 'पांयजणां' झेलो आयिल्लो... 'गोंयां तुज्या मोगाखातीर' कशें जालें - १९५०-५१ त कोंकणी भाशा मंडळान म्हाका 'साद' मासिकाचो संपादक नेमिल्लो - मुंबय कोंकणी भाशा मंडळान - तातूंत हांवें एक कविता बरयली आनी एक संपादकीय. मागीर म्हाका पॅरिसाक वचपाक स्कॉलरशीप मेळ्ळी. पॅरिसाक गेलों. थंय बरो ना जाल्लों - पांय बी मोडलो.

- कसो मोडलो पांय?
- पडटना. जो धांवता तो पडटा न्हय? पांय मोडटकच म्हाका गोंयची याद येवपाक लागली. तातूंत दुसऱ्या गांवाक वेता तेन्ना आपल्या गांवची याद येताच. तेन्ना गोंय पारतंत्र्यांत आशिल्लें. तेन्ना उमळशिकेन कविता स्फुरल्यो. त्यो कोण वाचतलो, कोण छापतलो अशें मनांत कांय नाशिल्लें. त्यो हांगा येतकच एकठांय केल्यो. दो. राममनोहर लोहियांक धाडल्यो तांणी तांकां प्रस्तावना बरयली, हो कवितां झेलो १९६१ तलो.

- ते उपरांत तुमचे 'जायो जुयो', 'पिसोळीं', 'जायात जागे' हे संग्रह कोणूय पळेता तेन्ना ताका दिसता की हांगा कोंकणी देवनागरींत आनी रोमींतूय आसा, हाचें निश्चित कारण कितें?

- १९६५ त मडगांवां आठवी कोंकणी परिशद जाली. अध्यक्ष हांव आशिल्लों. तेन्ना आमचे कडेन हिंदू येताले. ते नागरींत बरोवपी आसताले. तशे क्रिस्तांव येताले. ते देवनागरी शिकताले. फेलिक्स कार्दोजां सारके कितलेशे जाण आशिल्ले जे रोमींत बरयताले, पूण जांकां आपल्या भारतीयत्वाचो अभिमान दिसतालो, आनी जांकां दिसतालें, हिंदू आनी क्रिस्तांव एकठांय जावंचे. म्हजी कविता ते

वाचतात अशें म्हाका दिसलें. खुबश्यो कविता हांवें लोकां मुखार म्हळ्ळ्यात. हांगा विलिनिकरण-विरोधी वारें आसलें आनी व्हडल्यो व्हडल्यो सभा जातल्यो तेन्ना सुरवेकूच ४/५ हजार लोकां मुखार हांवें म्हज्यो कविता म्हळ्ळ्यात. म्हज्यो कविता गावपाच्यो अश्यो न्हय... म्हाका संगिताचें ज्ञान ना.

- नासत... पूण तुमची कविताच एक संगीत जावन येता.
- जावं, हांवें कविता बरयल्यात त्यो म्हणपा खातीर. अशी आपशींच जाल्ली एक कविता म्हळ्यार 'जायात जागे'. ही कविता

कोंकणी भाशे हिंदू आनी क्रिस्तांव दोनांकूय जोडपी दुवो बाकीचे दुवेय आसात. गोंयचो मोग बी. पूण तशी आसतना आमच्यांत भेद आशिल्लोच. हांकां एकठांय करपाक कोंकणी इतलें प्रभावी साधन ना अशें म्हाका दिसतालें. म्हण देवनागरी आनी रोमी दोनूय लिपयांनी बरोवंक लागलो. हांव बरयतां तें 'राष्ट्रमतां'तूच न्हय तर 'गोंयचो साद', फेलिक्स कार्दोजाच्या 'सतांत', 'दिवटी'तूय बरयतालों.

पाडली म्हणना हांव... पूण ती सुरवात अशी जाली: मडगांवां मीनाबाजार म्हूण भरलो, जाणा तूं? कोण एकलो म्हजे कडेन आयलो आनी म्हणपाक लागलो, थंय कविता म्हणूंक जाय. त्या वेळार थंय नवें सोशियलिझमचें वातावरण आशिल्लें... पुट्ट करून मनांत 'जायात जागे' हें उतर आयलें आनी हळूहळू त्यो सगळ्यो वळी सुचत गेल्यो. कविता सुरवात अशी जाली. तशीच 'सुयेबाये'. एक प्रदर्शन भरिल्लें, कशिदेचें. एक क्रिस्तांव बायल-मनीस आयली आनी म्हणूंक लागली, तूं आमचे खातीर एरू कविता म्हण. हांव बरोवपा परस 'म्हणपी' म्हूण फामाद आशिल्लों. 'म्हजे कडेन कांय ना' म्हळ्ळें, तेन्ना ती म्हणूंक लागली, म्हणूंकूच जाय. म्हणटकीच म्हळें, सुयेचेरूच बरोवंया! तातुंतल्यान ही कविता जाली. कोणें तरी कविता कर म्हळें म्हूण बरी कविता वाचट थारना... 'जायात जागे' बरयली तेन्ना आमचे वाचक, आयकुपी हिंदू आनी क्रिस्तांव आशिल्ले. जांणी ही कविता आयकल्या तांकां ती वाचूंक कित्याक दिवं नये? कोंकणी भास हिंदू आनी क्रिस्तांव दोगांकूय जोडपी दुवो. बाकीचे दुवेय आसात, गोंयचो मोग बी. पूण तरी आसतना आमच्यांत भेद आशिल्लोच. हांकां एकठांय करपाक कोंकणी इतलें प्रभावी साधन ना अशें म्हाका दिसतालें. म्हण देवनागरी आनी रोमी दोनूय लिपयांनी बरोवंक लागलो. हांव बरयतां तें 'राष्ट्रमतां'तूच न्हय

तर 'गोंयचो साद', फेलिक्स कार्दोजाच्या 'सतांत', 'दिवटी'तूय बरयतालों.

- पर्थून हांव फाटीं वता. शिक्षण चालू आसतना तुमी बरयताले तेन्ना तुमची कविता मराठींतल्यान येताली. तेन्ना तुमचेर गिरीश, ज्युलियन हांचो प्रभाव आसूं येता?
- ना. पूण कोणाचो कसलो आनी कितलो प्रभाव पडलों हें सांगप कठीण न्हय?
- तेन्नाचे तुमचे आवडीचे कवी कोण?
- आवडीचे कवी दा. अ. कारे, गिरीश, तांबे, ज्युलियन...

पूण त्या वेळार कितें आशिल्लें? मराठी कवितेचें वातावरण आशिल्लें, आनी कारे आनी बाकीबाब एकामेकां कडेन कवितेंतल्यान उलयताले, हें जाणात तुमी.

'मौनात सांगशी जें शब्दांत सांग बाले
आषाढाच्या घनी का त्वनेत्र भारतेले'

- हांवें आयकल्लें, तुमचें भुरगेपण एके तरेन टॅन्शनांत गेल्लें म्हूण. अशा वेळार दुसरो कोणूय आशिल्लो जाल्यार नोकरी घेवन घरची परिस्थिती सुधारूंक सोदपाचो. पूण तुमी पारिसाक गेले, पी. एच्. डी. केली. हाचे फाटलो मॅटल प्रोसेस कितें?

- घराची जबाबदारी आशिल्ली आनी लक्ष्मणरावान घराची कसलीच जबाबदारी घेतली ना. तो साहित्यीक आशिल्लो. सामाजिक राजकी चळवळींतलो कार्यकर्तो आशिल्लो. आनी तातुंतूच रावतालो. मित्रमंडळी, हांगा थंय वचप. ताणें घराची वेव्हारीक बाजू म्हजेरच सोंपयली. आनी हांवेंय ती घेतली. हें 'डिविजन ऑफ लेबर'शें जालें. तो जर गोंयच्या स्वातंत्र्या खातीर बंदखर्णीत वता जाल्यार ताची फामील पोसपाची जापसालदारकी म्हजी, म्हजें कर्तव्य अशें हांवें मानलें. हांवूय गेल्लो जाल्यार घरच्यांक कोण आसचो नाशिल्लो. आनी ताची वृत्तीय अशी की ताका संवसारांत व्हाडलोसो रस नाशिल्लो. १९५० त सगळी फामील मुंबय आयली. लक्ष्मणरावा सयत. तो थंय जोडटालो. म्हळ्यार, कितेंय बरयतकच कोणूय २५ रु. बी दितालो. तितल्याचेरच आमचें चलतालें. हांव जोडूंक लागलो तेन्ना सगलो पगार घराच दितालो. आमी णव मनशां, शशी बी सगळीं सात जाणां भुरगीं. म्हज्या मनांत फुडें शिकपाचें आसलें. आनी हांव बी.ए.क पयल्या वर्गांत आयिल्लो, फ्रँच घेवन; एम.एक फ्रँच आनी मराठी घेवन पयलो आयलो. मुंबय विद्यापिठाचो रिझल्ट जालो तेन्ना थंयचो कल्चरल कौन्सुल म्हज्या हॉस्टेलांत एक फॉर्म घेवन आयलो आनी म्हणूंक लागलो, 'हो भर आनी फ्रँसाक वच. हांवें पळेलें, फामील आसा... बापायक आवयक सांगलें तेन्ना तीं म्हणूंक लागलीं, फुडल्या वर्सा वच. मुखावेल्या

वर्साय जालें ना. इतले मजगतीं म्हजो दुसरो भाव मातसो जोडूंक लागलो. चलतालें कशें तरी. म्हणटकच हांवें स्कॉलरशीप घेवपाचें थारायलें. म्हाका फुडें शिकपाचेंय आशिल्लें.

- तेन्ना स्कॉलरशीप म्हूण कितले पयशे मेळटाले?

- तेन्ना २५० रु. पूण तितल्यान जातालें. आमकां खूब सवलती आसताल्यो जेवपा खावपाक आनी प्रत्येका कडेन विद्यार्थी कार्ड आसतालें. कार्ड दाखयतकच सगळें अद्यान मेळटालें. सिनेमा, नाटकांच्या तिकेटीनीय सवलत आसताली.

- घरच्यान आर्थिक पालव मेळटालो?

- ...केन्ना केन्ना पत्रां येतालीं. घरची परिस्थिती बिकट आसा, तूं सोडून यो म्हण. पूण हांवें येवजिलें, कितेंय करता तें पुराय करूंक जाय. ना जाल्यार अर्थ ना.

- त्या वेळार ब्रेन ड्रेन मोठी आसली. थंय सॅटल जावपाचें सोडून गोंयां-

- थंयच सॅटल जावप अशें म्हाका केन्ना दिसलें ना. तो विचारूच आयलो ना. पयशे जोडून परतें येवचें होय विचार आयलो ना. खूब शिकचें आनी मागीर परतुचें होय विचार आशिल्लो. शिक्षणाचो उपेग हांगा करप अशेंच येवजितालो हांव.

- पारिसाक कोण कोण साहित्यीक तुमकां मेळ्ळे?

- खूब जाण आशिल्ले. शाबियां टी.व्हीर मेळटालो. सार्त्र पयसल्यान दिसतालो. थंयच 'आल्बेर काम्यू कॉलेज' आशिल्ली. थंय स्पॅनीश इटालियन कवी बी मेळटाले. आमकां उलोवंक मेळटाले ते टॉप मोस्ट मेळनाशिल्ले. तराले मेळपाक तांकां वचून मेळचें पडटालें. पुणून दोग चौग जाण म्हाका मेळ्ळे जे कादंबरीकार आनी कवी म्हूण टॉप मोस्ट आशिल्ले.

- कवी वा बरोवपी म्हूण तुमची तांकां वळख आसली?

- हांव पारिसाक गेल्लो तेन्ना म्हज्यो मराठी कविता वांगडा घेवन गेल्लो. खूब हस्तलिखितां आशिल्लीं म्हजे कडेन. ४०/५० कविता आशिल्ल्यो. त्यो हांव थंय वाचतालो. त्या वेळार कोंकणीत

बरोवंक जाय हो विचारूय मनांत येवंक नाशिल्लो. वर्सा गेलीं तेन्ना गोंयची याद आयली... स वर्सां उरलीं हांव थंय. तेन्ना आपशीं कोंकणीत आयल्यो कविता. मराठी वातावरण, मराठी लोकूय नाशिल्ले भोंवतणीं मराठी परस कोंकणी लोक चड आशिल्ले.

- तुमी पारिसाक गेल्ले तेन्ना सार्त्र बी थंय आशिल्ले...

- तांकां हांव केन्ना मेळूंक ना.

- तांच्या विचारांचो प्रभाव...? हें उतर तुमकां आवडना- पूण समाजवादाची व्हेव आयिल्ली तिचो प्रभाव-

- पॉल एडुआर्ड आसलो थंय.

म्हाका खूब कम्युनिस्ट मित्र मेळ्ळे.

आल्जेरिया देश स्वतंत्र जावंक सोदतालो. कम्युनिस्ट तांच्या अर्दान आसले, हांव थंय सोशलिस्ट पार्टीच्या बसकांक वतालो. उलयताल्यो बी. हें आमच्यांनी करूंक जायनाशिल्लें. स्टुडंट म्हूण. जेन्ना द गोल म्हूण आयलो तो डिक्टेटर अशें कम्युनिस्टांक दिसलें. तेन्ना पारिसांत व्हडली सभा जाली. स लाखान वयर लोकां मदीं हांव आशिल्लों Non French Goan. एकल्यान तर आनंदान म्हाका खांद्यां घेतलो. सभेक पुलीस बी सज्ज आशिल्ली. तेन्ना म्हजे खूब कम्युनिस्ट मित्र जाल्ले.

- ते निमतान तुमी वाचप बी केलें आसतलें...

- हय, हय... कम्युनिस्टांचो म्हजेर खूब प्रभाव पडलो. 'ह्युमॅनिते' म्हूण तांगेलो पेपर येतालो. तो हांव वाचतालो. कम्युनिस्ट ग्रूप आसतालो... १९५५ त पत्रादेवीक सत्याग्रही मेले तेन्ना हेलसिकीक हांव हिंदुस्तानाचो प्रतिनिधी म्हूण त्या प्रस्नार उलोवपाक गेल्लो. वर्ल्ड रिप्युजी असोसिएशनचें थंय कॉन्फरन्स आशिल्लें, १५ ऑगस्ट १९५५ ह्या दिसा. तेन्ना १६ ऑगस्टाच्या वर्तमानपत्रांनी फोटो आयिल्ले. हेलसिकी इतली पयस पूण थंय लेगीत पत्रादेवी सत्याग्रहा संबंदान फोटो आयिल्ले.

- कवितेंत समाजवादी चळवळ आसप योग्य?

- जें जें मनशां भितर घडटा तें सगळें जिविताचो वांटो. स्वायत्ततावाद वा कलात्मकता हें वेगळेपणान सरळ सांगपाची गरज ना. तें सुचोवचें आसता. 'हे विश्वची माझे घर' म्हणपी तुकाराम, ज्ञानेश्वर, विश्वात्मक वृत्तीचे जाले. तांणीय समाजवादच शिकयलो.

- बर्टॉड रसेलान तटस्थपणाचो आग्रो धरिल्लो.

- भरिल्ल्या पोटार बुद्द तटस्थ जाता आसतली.

- कवितेंतल्यान निखळ कला परगटावंक जाय अशें म्हणटात.

- निखळ कला म्हणटात खरें. पूण तशें कांय नासता. साहित्य हेर कलां परस वेगळी अशी कल्पना, पूण मातशीच वेगळी.

- मडेंकरां सारके साहित्यीक, साहित्याक भश्ट कला म्हणटात, पूण संगीत, चित्रकला ह्यो शुद्ध कला...

- साहित्यांत संगीत हाडूंक येता. संगीत शब्दां भितर गुंथून बरें पद रचूंक येता, थोड्यो कविता संगीत आनी शब्द दोनूय वांगडा घेवन येतात. पूण चडश्यो कविता तश्यो घडून येनात. कांय कवितांचेर संगीताचो प्रभाव आसता, तशें कांय कवितांत अर्थाक प्राधान्य मेळटा. कांय कवितांत रंगक स्थान मेळटा. कांय कवितांत

भावना, उमाळो हांकां चड स्थान आसता. एकाद्रें चिनी चित्र, संगीत आमकां समजता. पूण एकाद्री चिनी कविता म्हळी म्हूण समजता अशें मात ना. भास केन्नाच वैश्विक आसना. ती भौसाची आसता. दर एक भौस ताचे भाशेक अर्थ दिता. अर्थ जिणे कडेन निगडीत आसता. म्हणूच ताका संबंदित साहित्य निखळ आसूंक फावना. तातूंत पांवडे आसतात. फ्रँच कवी पॉल व्हालेरी शुद्ध काव्य मानता, तो म्हणटा- जसो एक सुस्कार, जशें एक रडप तशें काव्य. पूण काव्य उतरांत आसुनूय उतरा भायर वता.

- सौंदर्यान्मुख, सौंदर्य ह्या उतरांक अर्थ केन्ना मेळटलो तर?

- सौंदर्य व्यक्तिनिश्च आसता. थोडें सौंदर्य मेजूंक मापूंक येता. लुव्हर म्युझियमांत 'वीनस'ची मूर्त आसा. तिचे वेल्यान सौंदर्य कशें आसचें हें थारायतात, जशें छाती ही अमकीच इंच आसची... नाक, पांय अशेच आसचे. हें प्रमाण मेजू येता. पूण साहित्यांत अशें मेजमाप ना.

- अर्नेस्ट हेमिंग्वेचे 'द ओल्ड मॅन अँड द सी' हें पुस्तक वा पिकासोली चित्रकला, कॅपिटलिस्ट आसूं वा कम्युनिस्ट आसूं, ते सैद्धांतीक नदरेन पळेली ना, जाल्यासय त्या पुस्तकाच्या वाचनाचो वा चित्रां पळोवपाचो आनंद घेवं येता. त्या आनंदाक त्या लेखनाच्या चित्रणाचे रचनेचे सौंदर्यच कारण आसता अशें कित्याक दिसना?

- सुंदर चली, सुंदर भुरगें पळयतकच सौंदर्य कितें तें कळटा. पूण त्या सौंदर्याची व्याख्या करप कठीण तशेंच बरी कविता समजूंक 'रूच' आसूंक जाय. कांय गजाली भितल्ल्यान एकदम समजतात, तर केन्ना ती रूच 'घडोवचीय' पडटा. सुसंस्कृतपण जाय पडटा. आलेशान द्युमाक खंय एके बायलेन एकदीस जेवणाक आफयलो. ताणें तें जेवण भकायत खालें. तिणें ताका म्हळें, तूं येदो व्हडलो लेखक, म्हाका दिसलें तूं रूचीन खावपी आसतलो. तूं असो भकारो म्हूण हाव नकळ आशिल्लों.

- तुमी हें जें उदाहरण दिलें ताचे वेल्यान म्हाका मानवेदनाध रॉय हांची याद जाली. आपली बायल अँलन रॉय हांकां १९३१ ते ३६ या काळांत तांणी बंदखणींतल्यान पत्रां बरयिल्लीं. तातुंतल्या एका पत्रांत तांणी म्हळां की जिवितांतल्या सोबितपणा खातीर म्हजो जीव आसुसून आयला. देवदार रुखावळीन गच्च भरिल्ले पर्वत, तेंगशेवेलें आरामशीर हॉटेल, खाणांनी भरिल्लें गच्च मेज पळोवन लागिल्ली भूक आनी खळखळून आयिल्लो हांसो हांची म्हाका उमळशीक लागल्या. सोबीतपणाची ही कल्पना कोणाकय

जे जें मनशां भितर घडटा तें सगळें जिविताचो वांटो. स्वायत्ततावाद वा कलात्मकता हें वेगळेपणान सरळ सांगपाची गरज ना. तें सुचोवचें आसता. 'हे विश्वची माझे घर' म्हणपी तुकाराम, ज्ञानेश्वर, विश्वात्मक वृत्तीचे जाले. तांणीय समाजवादच शिकयलो.

अपवित्र दिसत
घडये. पूण उच्चभ्रू
सौंदर्यपुजकांनी
कितलींय नाकां
मुझडिलीं तरी हांव
म्हजे कल्पने
प्रमाण व
वागतलों.

- तुवें
एम.एन. राय
वाचला?

- हय.

- एक व्हड
लेखक तो. ताणें
भारता खातीर जें
केल्लें ताची

रवीन्द्रबाबाच्या ६० व्या जल्मदिसा उत्सवतना

- तेन्ना
हायकू वाचिल्ली?

- ना.
तेन्ना हें नांव
लेगीत खबर
नाशिल्लें.

- आतां
कांय व्यक्तीगत
प्रश्न विचारतां...
तुमचें शिक्षण-

- ते
संबंदान पयलींच
सांगता, म्हाका
पयलें शिक्षण दिलें
एका मेस्तान. सोनू
मेस्तान.

आमकां यादच उरूंक ना... तर हांव म्हणटलों, साहित्याचीय रूच
आसची पडटा. तेन्नाच साहित्यीक कलाकृतीची परिक्षा, समिक्षा
करूंक जमता. सौंदर्यानुभव वेगळो. सूर्या बरो दिसलो, फूल बरें
दिसलें हो अणभव एके तरेचो. पूण मनशांनी निर्माण केल्ली
कलाकृती समजून घेवपाची तांक आनी रूच दोनूय जाय. गाडवा
मुखार गीता वाचली - तशें जावंक जायना. चोखंदळपण येवपाकय
एके तरेचे शिक्षण आसचें पडटा. सौंदर्यानुभव व्यक्ती व्यक्ती प्रमाण
तरेतरेचो जातलो. केवलास्वाद घेवपा खातीर कलात्मक अनुभवाचे
अनुभव घेवपा पयलींचें तत्व आसता. तातुंतल्यान तल्लीनता येता.
घडये हांतुंतच विश्वात्मक सौंदर्याचो दिश्टावो जाता जावंये.

- विश्वात्मक सौंदर्य म्हूण कितें तर?

- त्या उतराक अर्थच ना. अशिक्षीत मनशाक 'हॅम्लेट'
नाटकांत कसलें विश्वात्मक सौंदर्य मेळटलें? टी.व्ही.चेर बऱ्यो
कार्यावळी येतात, पूण त्यो सगळ्यांकच खंय समजतात? उतरां
भौसांतल्यान येतात. उतरांची बांधिलकी समाजा कडेन आसता.
साहित्यान ही सामाजीक उन्नती वाडोवंक आनी अवनती दाखोवंक
वावरूंक जाय.

- अशें आमच्या भारतांत घडटा अशें तुमकां दिसता?

- ती तांक वाडोवपा खातीर साहित्यिकांनी अभ्यास, वाचन,
मनन, चिंतन करपाची गरज आसा. तें कोण करता?

- तुमी हायकू वाचल्यात?

- हय.

- तुमची कविता हायकू वाचले उपरांत आयल्या काय ताचे
पयलीं?

- म्हजी कविता गरजेंतल्यान आयल्या. हांव विल्सन
कॉलेजींत सुपरव्हायजर म्हूण काम करतना म्हजें मन उतरां कडेन
खेळूंक पळयतालें. कारण, सुपरव्हायजरांक तशें काम नासता.
तेन्ना मनांत दोन वर्गींच्यो कविता येताल्यो. हांव त्यो मागीर
बरोवन दवरतालों. १९४८-४९ ह्या वर्सा अश्यो कविता आयल्यो.

सावयवेच्यां तो आमचो शेजारी आसलो. मुळचो सोनार. पूण करतालो
मेस्तपण. सावयवेच्यांत पै रायकार हांच्या घरांत दीसभर मास्तर
आसतालो. आमी बामण आसुनय आमचे वांगडा आमचे इश्ट सगळे
काश्टीकार आसताले. थंय जातीभेद नाशिल्लो. घरांत येतकच
केन्नाय जाणवतालो. एकूच बायल अनवाळपण बी करताली. थंय
तीन यत्ता जाल्ल्यो. बापूय दिरेतोर आशिल्लो आल्मैद कुलेजीचो.
थंय सेंगुदग्नाव केलो आनी रोखडोच इंग्लीश शिकूंक गेलों. तिररे
मेरेन थंय शिकलों. भौ. लाला सुर्लकार शिकयतालो. म्हज्या बापायन
म्हाका फ्रँच शिकयली. हांवें पुस्तकां वाचूंक सुरवात केली. खरें
शिकप हें आसलें. बापूय अर्थ सांगतालो. पुस्तकां वाचून हांव ह्यो
भासो शिकलों. तेन्ना घरांत मराठी साहित्यीक येताले. सगळींच
नांवां याद जायनात. 'मराठी शास्त्रीय कोश' बरोवपी भिडे येतालो.
बाकीबाब, जयवंतराव, यशवंतराव, शांबाराव, हे सरदेसाय संपादक
येताले. राजगुरु प्रिटींग प्रेसचो राजगुरु येतालो. ह्या लेखकां कडेन
म्हजो संबंद येनाशिल्लो. उपरांत पयली, दुसरी, तिसरी केली आनी
मडगांवांत दुसऱ्या वर्सा चवथी, पांचवी केली. आनी सवी, सातवी
लॉयॉला हायस्कूलांत जाली (तेन्ना ताका युनियन हायस्कूल
म्हणटाले). मागीर भाटीकाराल्या मॉडेल हायस्कूलांत गेलों आनी
सातवी म्हळ्यार मॅट्रीक थंय केली. मुखार कॉलेजी खातीर सांगली
उरलों. अर्दे वर्स सायन्स केलें. थंय जर्मन सेकंड लॅंग्वेज म्हूण
घेतिल्ली. परिश्रंत हांव मुंबय विद्यापिठांत पयलो आयिल्लों. इनाम
म्हूण पयशे बी मेळिल्ले. मागीर बी.एक फ्रँच आनी मराठी घेवन
फस्ट क्लास फर्स्ट आयलें तेन्ना हांव व्युशनां दितालों. फांतोडेर
पांचांक उठटालों. पी.एच.डी. फ्रॉसाक केली, 'फ्रॉसांतली भारत
देसाची प्रतिमा' हो विशय. फ्रँच राज्यक्रांती जावपाक भारताचो
पडिल्लो प्रभाव.

- हो विशय जाणा जावन घेतिल्लो? राजकी नदर घेवन
काय साहित्यीक नदर दवरून?

- दोनूय कारणां तातूंत आशिल्लीं. १८ व्या शेंकड्यांतले

लेखक जांणी जांणी भारताचेर बरयलें तें फ्रँच राज्यक्रांती जावपाक पूरक अशें आशिल्लें. तांचें मोगल पातशाहाचेर बरयिल्लें लेखन तशें लुईच्या आडच आसतालें. वाचपी समजताले.

- गायड कोण आशिल्ले?

- म्हजे मार्गदर्शक आशिल्ले प्रो. सार्त्र दे देयां. मुळचे ते आर्मेनियन. पूण उपरांत फ्रँच जाल्ले. ते भायर हेर विद्वानांनीय सहाय्य दिल्लें. प्रो. पिलियोझ (आतां ते पॉडिवेरीत आसात). रेमांश श्वाद हे व्हडले पंडीत, तांचो आदार मेळ्ळो.

- गोंयाक मुक्तताय मेळचे पयलींचें आनी उपरांतचें कोंकणी साहित्य हांची तुळा तुमी कशे करतले?

- म्हाका मूल्यमापन मानना. तरी पूण मुक्ततायेचे पयलीं कोंकणी साहित्य बरोवन जालें तें गरजेंतल्यान. आमची मोख आशिल्ली गोंयची सत्ता बदलपाची. 'सात लाख गोंयकार आमी' म्हणपी बाकीबाब, म्हजें 'गोंया तुज्या मोगाखातीर' ही सपनां आशिल्ली. मुक्तताय जातकच गोंयकारांचेंच राज्य आसचें आनी कोंकणी राजभास जावची हीं दोन ध्येयां मुखार आयलीं. हे निमित्तान आयिल्ल्यो सगळ्योच कविता बऱ्यो आसात अशें हांव म्हणचों ना. थोड्यो बऱ्यो आशिल्ल्यो. तेन्ना शुद्ध साहित्याचो विशय नाशिल्लो. प्रेम हो शुद्ध साहित्याचो विशय. तो चिरंतन विशय... र. वि. पंडिताले कवितेंत नवे प्रवाह आनी धाटणी येवंक पळयताली. चिड्डिल्ल्या, पिडिल्ल्या समाज जीवनाचेर चित्रण जावंक लागिल्लें. 'जायात जागे' सारकी कविताय तेच घडणेंतली. सांगता राम मनोहर लोहिया आयले, जवाहरलाल नेहरू आयले, तेन्नाचे प्रसंग घेवन कविता जाल्या.

- पूण असल्या कवितांनी 'काव्या' ची पोसवण जाता?

- तूं म्हण जाय जाल्यार, ती पाडिल्ली कविता म्हूण. पूण हांव मानिना. एकाद्र्याचें म्हत्व दिसप हें कवीक कविता बरोवंक पुरो जाता. जेस फेर्नांदीस, माधव बोरकार, रमेश वेळुस्कार, प्रकाश पाडगांवकार सारकेले कविता बरयतात. बरी कविता बरोवपी आनीकय आसात.

- शैक्षणिक जिवितांतले मान पुरस्कार?

- विल्सन कॉलेजींत इंटराक फर्स्ट आयिल्लों तेन्ना 'सेर्तिलितरेर' म्हूण मुंबयच्या फ्रँच मंडळान इनाम भेटयलें. गोंयच्या साबार विद्वार्थ्यां मजगतीं हांव पयलो आयलां म्हणपाचें कळोवन म्हाका एक पत्र आयिल्लें. बी.ए. आनी एम्. एक तीच इनामां मेळ्ळीं. मुंबय विद्यापिठाचीं दोन इनामां मेळ्ळीं. दोन स्कॉलरशिप्स मेळ्ळ्यो. रोटीरी क्लबाचें बॅस्ट ऑलराउंड स्टूडण्ट. म्हूण इनाम मेळिल्लें. एम.

ए.ची स्कॉलरशिप मुंबय विद्यापिठान दिली. हांवें खूब कोंकणी मराठी, इंग्लेज नाटकां बसयिल्लीं. अभिनय केल्लो. देखून पयल्या वर्सा सेकंड बॅस्ट आनी दुसऱ्या वर्सा द बेस्ट अॅक्टर म्हूण इनाम मेळयलें. हॉस्टेलाचो हांव जनरल सेक्रेटरी आशिल्लों, कोंकणी मंडळाचो उपाध्यक्ष आशिल्लों.

- साहित्यीक इनामां?

- 'जायो जुयो' क कला अकादमीचें, 'पिसोळी' झेल्याकय हेंच इनाम मेळ्ळें. १९६६ त 'कोंकणी कविराज' ही पदवी दिल्ली. साहित्य अकादेमीचोय पुरस्कार मेळ्ळो.

- मानाचे जागे?

- 'कोंकणी भाशा मंडळा'चो हांव अध्यक्ष आशिल्लों. दोन फावटीं हांव वेंचून आयिल्लों. चौगुले कॉलेजांत शिकोवंक आयिल्लों तेन्ना 'हेड ऑफ द डिपार्टमेंट' आशिल्लों. 'विद्या'चो चीफ एडिटर आशिल्लों. मिनेझिस ब्रागांझा इन्स्टीट्यूटचो हांव वांगडी आसां. गोंय विद्यापिठांत आसाच. मुंबय, कर्नाटक विद्यापिठां कडेन संबंद आसा. पूण हीं इनामां मेळ्ळीं, मानाची सुवात मेळ्ळी तरी लोक जिणेन म्हाका आपणायलो हो सगळ्यांत व्हडलो पुरस्कार. ताची गवायूय म्हाका मेळ्ळ्या. म्हजो एक फ्रँच इश्ट गोंयांत आयलो. ताका आमचो नामो खबर नासलो. ताणें टॅक्सीवाल्याक विचारलें, 'डू यू नो व्हेर पोयट सरदेसाय स्टेज?' ताणें 'हय' म्हणून ताका म्हज्या घरांत हाडून पावयलो. तेन्ना, म्हज्या त्या इश्टान म्हळें 'यू आर सो ग्रेट, बट आय डिडण्ट नो!' त्या वेळार म्हाका सांगचें पडलें, 'आयम् नॉट सो ग्रेट, बट गोवा इझ स्मॉल' तरी म्हाका आनंद जाल्लोच. तसोच हांव एक फावट टॅक्सीन वतालों. 'गोंयच्या म्हज्या गोंयकारांनो' हें पद तो डायव्हर म्हणटालो. अचकीत तो आडखळ्ळो तेन्ना हांवें ती वळ पूर्ण केली. एक फावट हांव कर्नाटक विद्यापिठांत गेल्लों. थंय प्रो. नाडकर्णी म्हूण आसा, तांगेर रातीचो पावलो. तांणी दार

उकतें केलें आनी म्हळें, 'हो पळय दो. मनोहरराय सरदेसाय आयला गो' त्याच वेळार ताचे धुवडेन 'जायो जुयो' तली एक वळ म्हळी. 'खांद्यावेलो खुरीस मळ्यांत घालो तेन्ना पसून जेजू खऱ्यां'च मेलो' हो खरो भीमान, वाचपी आवडीन वाचतात, तो. हेर भीमानांत अर्थ ना.

(१९८८ वर्साच्या 'वांगडी' दिवाळी आंकांत आयिल्ली मुलाखत.)

